

**Belgische Kamer
van Volksvertegenwoordigers**

GEWONE ZITTING 1995-1996 (*)

29 MEI 1996

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van het Gerechtelijk
Wetboek betreffende de procedures
van echtscheiding**

AMENDEMENTEN

N° 41 VAN DE REGERING

Art. 3ter (*nieuw*)

**Een artikel 3ter (*nieuw*) invoegen, luidend
als volgt :**

« Art. 3ter. — In artikel 1275, § 2, eerste lid, van
het Gerechtelijk Wetboek, worden de volgende wijzi-
gingen aangebracht :

1° tussen de woorden « een uittreksel bevattende
het beschikkend gedeelte » en de woorden « van het
vonnis of het arrest » worden de woorden « en de
vermelding van de dag van het in kracht van gewijsde
treden » ingevoegd;

2° de woorden « de ambtenaar van de burgerlijke
stand van het eerste district van Brussel » worden
vervangen door de woorden « de ambtenaar van de
burgerlijke stand van Brussel ». »

Zie :

- 202 - 95 / 96 :

- N° 1 : Wetsvoorstel van de heer Vandeurzen.
- N° 2 tot 4 : Amendementen.

(*) Tweede zitting van de 49e zittingsperiode.

**Chambre des Représentants
de Belgique**

SESSION ORDINAIRE 1995-1996 (*)

29 MAI 1996

PROPOSITION DE LOI

**modifiant le Code judiciaire
en ce qui concerne les procédures
du divorce**

AMENDEMENTS

N° 41 DU GOUVERNEMENT

Art. 3ter (*nouveau*)

**Insérer un article 3ter (*nouveau*), libellé
comme suit :**

« Art. 3ter. — A l'article 1275, § 2, premier alinéa
du Code judiciaire, les modifications suivantes sont
apportées :

1° entre les mots « un extrait comprenant le dispo-
sitif du jugement ou de l'arrêt » et les mots « est, dans
le mois, adressé » les mots « et la mention du jour où
celui-ci a acquis force de chose jugée » sont insérés;

2° les mots « l'officier de l'état civil du premier
district de Bruxelles » sont remplacés par les mots
« l'officier de l'état civil de Bruxelles ». »

Voir :

- 202 - 95 / 96 :

- N° 1 : Proposition de loi de M. Vandeurzen.
- N° 2 à 4 : Amendements.

(*) Deuxième session de la 49e législature.

Nr 42 VAN DE REGERING

Art. 3quater (*nieuw*)**Een artikel 3quater (*nieuw*) invoegen, luidend als volgt :**

« Art. 3quater. — In artikel 1278, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, worden tussen de woorden « wordt uitgesproken » en de woorden « heeft ten aanzien van derden zijn gevolgen » de woorden « heeft ten aanzien van de persoon van de echtgenoten gevolg vanaf de dag waarop de beslissing in kracht van gewijsde is getreden, en » ingevoegd. »

Nr 43 VAN DE REGERING

Art. 7ter (*nieuw*)**Een artikel 7ter (*nieuw*) invoegen, luidend als volgt :**

« Art. 7ter. — In artikel 1303, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° tussen de woorden « een uittreksel bevattende het beschikkend gedeelte » en de woorden « van het vonnis of het arrest » worden de woorden « en de vermelding van de dag van het in kracht van gewijsde treden » ingevoegd;

2° de woorden « de ambtenaar van de burgerlijke stand van het eerste district van Brussel » vervangen door de woorden « de ambtenaar van de burgerlijke stand van Brussel ». »

Nr 44 VAN DE REGERING

Art. 12 (*nieuw*)**Een artikel 12 (*nieuw*) invoegen, luidend als volgt :**

« Art. 12. — Overgangsbepaling. — De artikelen 3ter, 3quater en 7ter zijn van toepassing op de hangende gedingen rekening houdend met de wet die in werking is op de dag van de uitspraak van de beslissing. »

VERANTWOORDING

De wet van 30 juni 1994 tot hervorming van de procedure inzake echtscheiding heeft een radicale hervorming toegebracht op het vlak van het totstandkomen van de echtscheiding. Daar waar vroeger de rechter de echtscheiding slechts toestond en de echtscheiding slechts effectief werd door de overschrijving in de registers van de burgerlijke stand, spreekt thans de rechter de echtscheiding uit en wordt zij definitief op de dag waarop het vonnis of het arrest dat de echtscheiding uitspreekt in kracht van gewijsde treedt. De regel wordt slechts uitdrukkelijk gesformuleerd voor de echtscheiding door onderlinge toestemming (artikel 1304, derde lid) : « Ten aanzien van de

Nº 42 DU GOUVERNEMENT

Art. 3quater (*nouveau*)**Insérer un article 3quater (*nouveau*), libellé comme suit :**

« Art. 3quater. — A l'article 1278, alinéa 1er, du Code judiciaire, entre les mots « prononce le divorce » et les mots « produit ses effets à l'égard des tiers », les mots « produit ses effets à l'égard de la personne des époux du jour où la décision acquiert force de chose jugée, et » sont insérés. »

Nº 43 DU GOUVERNEMENT

Art. 7ter (*nouveau*)**Insérer un article 7ter (*nouveau*), libellé comme suit :**

« Art. 7ter. — A l'article 1303, alinéa 1er, du Code judiciaire, les modifications suivantes sont apportées :

1° entre les mots « un extrait comprenant le dispositif du jugement ou de l'arrêt » et les mots « est, dans le mois, adressé », les mots « et la mention du jour où celui-ci a acquis force de chose jugée » sont insérés;

2° in fine, les mots « l'officier de l'état civil du premier district de Bruxelles » sont remplacés par les mots « l'officier de l'état civil de Bruxelles ». »

Nº 44 DU GOUVERNEMENT

Art. 12 (*nouveau*)**Ajouter un article 12 (*nouveau*), libellé comme suit :**

« Art. 12. — Disposition transitoire. — Les articles 3ter, 3quater et 7ter s'appliquent aux procédures pendantes compte tenu de la loi en vigueur au jour du prononcé de la décision. »

JUSTIFICATION

La loi du 30 juin 1994 réformant la procédure du divorce a réformé radicalement la réalisation du divorce. Alors qu'auparavant le juge se limitait à accorder le divorce et que celui-ci ne devenait effectif qu'à la transcription dans les registres de l'état civil, le juge prononce désormais le divorce et celui-ci devient effectif le jour où le jugement ou l'arrêt qui l'a prononcé acquiert force de chose jugée. La règle est énoncée explicitement pour le seul divorce par consentement mutuel (article 1304, alinéa 3) : « En ce qui concerne les effets personnels du divorce entre époux, ils se produisent du jour où la décision acquiert force de chose jugée ». Il n'est pas contesté que la règle s'applique également.

persoon van de echtgenoten heeft de echtscheiding gevolg vanaf de dag waarop de beslissing in kracht van gewijsde treedt ». Het wordt niet betwist dat die regel ook geldt voor de echtscheiding op grond van bepaalde feiten aangezien dit juist de bedoeling is van de wetswijziging, namelijk procedureel niet meer de mogelijkheid openlaten om als nog de echtscheiding om te buigen nadat ze door de rechter werd uitgesproken maar nog niet werd overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand.

De overschrijving van het in kracht van gewijsde getreden echtscheidingsvonnis of -arrest in de registers van de burgerlijke stand werd daarentegen bij de hervorming van 1994 behouden, zowel voor de echtscheiding op grond van bepaalde feiten (artikel 1275 van het Gerechtelijk Wetboek) als voor de echtscheiding door onderlinge toestemming (artikel 1303 van het Gerechtelijk Wetboek). Die overschrijving is inderdaad onontbeerlijk met het oog op het behoud van de overeenstemming van de registers van de burgerlijke stand met de gewijzigde staat van de persoon.

Daarnaast behield de overschrijving van het echtscheidingsvonnis of -arrest in de registers van de burgerlijke stand, ondanks het radicaal gewijzigde systeem van het totstandkomen van de ontbinding van het huwelijk, een tweede functie, namelijk als publiciteitsmaatregel tegenover « derden ». Zowel voor de echtscheiding op grond van bepaalde feiten (artikel 1278, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek), als voor de echtscheiding door onderlinge toestemming (artikel 1304, eerste lid), wordt bepaald dat het vonnis of arrest waarbij de echtscheiding wordt uitgesproken, ten aanzien van derden slechts gevolgen heeft vanaf de dag waarop het is overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand. De wetgever heeft dus geoordeeld op dit vlak de regel uit het oude recht te moeten overnemen teneinde aan « derden » niet de ontbinding van een huwelijk op te dringen op het ogenblik waarop zij er niet officieel van in kennis zijn gesteld.

Volledigheidshalve dient vermeld te worden dat ook de vroegere regel werd behouden inzake de retroactieve ontbinding van het huwelijk wat de goederen betreft (respectievelijk artikel 1278, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek en artikel 1304, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek), zodat men in feite geëvolueerd is van de dubbele datumregeling van vroeger voor de goederen naar een drievalige datumregeling voor het geheel van de echtscheiding.

De rechtsleer heeft deze hervorming op zich, die werd doorgevoerd naar het voorbeeld van een aantal buitenlandse rechtsstelsels, over het algemeen gunstig onthaald omdat er een einde werd gesteld aan zowel de mogelijkheid om de overschrijving nog te laten afhangen van een of andere willekeur van de echtgenoten als aan de bijzonder zware sanctie van het verval van het voordeel van de echtscheiding indien de beslissing niet binnen de voorgeschreven termijn aan de ambtenaar van de burgerlijke stand werd bezorgd. Als voornaamste nadeel werd vermeld dat door de nieuwe regeling de registers van de burgerlijke stand gedurende een bepaalde periode, afhankelijk van de tijd die nodig is voor de overschrijving, niet in overeenstemming zijn met de burgerlijke staat van de persoon.

De rechtsleer had echter moeilijkheden om het tijdstip te bepalen van het totstandkomen van de echtscheiding in enerzijds de persoonlijke verhouding tussen de echtgenoten en anderzijds in de verhouding met derden. In het boek « *De hervorming van de echtscheidingsprocedure en het hoorrecht van minderjarigen* », dat in de periode van de inwerkingtreding van de nieuwe bepalingen verscheen, is

ment au divorce pour cause déterminée étant donné que c'est précisément le but de la modification de loi, à savoir ne plus laisser la possibilité dans la procédure d'infléchir encore le divorce après qu'il a été prononcé par le juge, mais avant qu'il ne soit transcrit dans les registres de l'état civil.

En revanche, la transcription dans les registres de l'état civil du jugement ou de l'arrêt qui a prononcé le divorce et qui a acquis force de chose jugée a été maintenue par la réforme de 1994, tant en ce qui concerne le divorce pour cause déterminée (article 1275 du Code judiciaire) que le divorce par consentement mutuel (article 1303 du Code judiciaire). En effet, cette transcription est indispensable pour conserver la concordance entre les registres de l'état civil et l'état modifié de la personne.

En outre, malgré la modification radicale du système de la dissolution des liens du mariage, la transcription dans les registres de l'état civil du jugement ou de l'arrêt ayant prononcé le divorce a conservé une deuxième fonction, à savoir constituer une mesure de publicité à l'égard des « tiers ». Tant pour le divorce pour cause déterminée (article 1278, alinéa 1er, du Code judiciaire) que pour le divorce par consentement mutuel (article 1304, alinéa 1er), il est prévu que le jugement ou l'arrêt qui prononce le divorce ne produit ses effets à l'égard des tiers que du jour de la transcription dans les registres de l'état civil. Le législateur a donc estimé devoir conserver sur ce plan la règle de l'ancien droit afin de ne pas imposer aux « tiers » la dissolution du mariage au moment où ils n'en ont pas encore officiellement connaissance.

Pour être complet, il convient de mentionner qu'en ce qui concerne les biens des époux, l'ancienne règle de la rétroactivité de la dissolution du mariage a également été maintenue (respectivement article 1278, alinéa 2, du Code judiciaire, et article 1304, alinéa 2, du Code judiciaire), de sorte qu'en fait, on est passé d'une réglementation qui tenait compte de deux dates pour les biens à une réglementation qui tient compte de 3 dates pour le divorce dans son ensemble.

La doctrine a généralement accueilli favorablement cette réforme qui a suivi l'exemple d'un certain nombre de systèmes juridiques étrangers parce qu'elle a soustrait la transcription à une éventuelle décision capricieuse des époux et mis un terme à la sanction particulièrement sévère de la déchéance du bénéfice du divorce si la décision n'est pas transmise à l'officier de l'état civil dans les délais prescrits. Il a été noté comme inconvénient principal le fait que les registres de l'état civil ne correspondent pas à l'état civil de la personne pendant une période déterminée par le temps nécessaire à la transcription.

Cependant, la doctrine éprouvait des difficultés à fixer le moment de la réalisation du divorce dans, d'une part, les relations personnelles entre les époux et, d'autre part, les relations avec des tiers. Dans le livre « *De hervorming van de echtscheidingsprocedure en het hoorrecht van minderjarigen* », paru au moment de l'entrée en vigueur des nouvelles dispositions, le professeur Senaeve de la KUL estimait

prof. Senaeve van de KUL van mening dat het afstamingsrecht, en meer bepaald de vaderschapsregel die vervat is in de artikelen 315 en 317 van het Burgerlijk Wetboek, behoort tot de persoonlijke verhouding tussen de echtgenoten (bladzijde 142) terwijl een nieuw huwelijk van de echtgenoten volgens hem « de persoon betreft, in de verhouding met derden » (bladzijde 154). Volgens de auteur is dit laatste de logische conclusie uit het feit dat de wetgever nergens heeft gezegd dat hij met het begrip « gevlogen ten aanzien van derden » in artikel 1278 van het Gerechtelijk Wetboek voortaan iets anders heeft willen bedoelen dan vroeger het geval was. De heer senator Desutter stelde hierover op 2 december 1994 een parlementaire vraag.

Daarnaast bleken bepaalde ambtenaren van de burgerlijke stand moeilijkheden te hebben met de wetswijziging. De diensten van het Rijksregister meldden dat sommigen in hun mededelingen aan het Rijksregister steeds de datum van overschrijving aangaven als datum van totstandkomen van de echtscheiding terwijl anderen steeds de datum van het vonnis of arrest vermeldden. De diensten van de burgerlijke stand van de stad Brussel, die echtscheidingsvonnissen uit het ganse land ontvatten, stelden op hun beurt vast dat de griffiers niet op eenvormige wijze de datum van het in kracht van gewijsde gaan van het vonnis of het arrest mededeelden.

Nadat nog van verschillende andere zijden problemen werden gesigneerd, onder meer in verband met de berekening van de wachttermijn voor het sluiten van een nieuw huwelijk die sommige echtgescheiden vrouwen krachtens hun personeel statuut nog moeten doorlopen alvorens een nieuw huwelijk te kunnen sluiten, werd de problematiek voorgelegd aan de Vaste Commissie voor de Burgerlijke Stand. In deze Commissie, die binnen het Ministerie van Justitie werkzaam is, zetelen ambtenaren alsmede vertegenwoordigers van de gerechtelijke overheid en van de diensten van de burgerlijke stand.

In haar vergadering van 1 maart 1995 kon die Commissie evenwel geen eensgezindheid bereiken over wat dient verstaan te worden onder het begrip « gevlogen ten aanzien van derden ». Sommigen verklaarden zich voorstander van de stelling van prof. Senaeve omdat volgens hen ieder ander dan de echtgescheiden echtgenoten, dus zowel de nieuwe echtgenoot als de ambtenaar van de burgerlijke stand, als een « derde » moet aanzien worden. Anderen daarentegen waren van mening dat met « gevlogen ten aanzien van derden » alleen de patrimoniale gevlogen bedoeld worden en niet de persoonlijke gevlogen zoals de aangelegenheden van afstamming en het aangaan van een nieuw huwelijk. Een lid was ook van mening dat prof. Senaeve zichzelf tegenspreekt als hij de nieuwe partner wel als een derde ziet ten opzichte van de gewezen echtgenoten maar hun kinderen niet, terwijl die dan ook zouden moeten « derden » zijn. Volgens nog een andere mening is er bij een nieuw huwelijk dat wordt gesloten voordat de echtscheiding is overgeschreven geen probleem van tegenstelbaarheid aan derden en dus geen beletsel om dat huwelijk te sluiten ondanks de niet-conformiteit van de registers.

De leden van de Vaste Commissie voor de Burgerlijke Stand konden evenmin eensgezinsheid bereiken over het probleem van de mededeling aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de datum waarop het echtscheidingsvonnis in kracht van gewijsde is getreden. Terwijl volgens de enen de nieuwe wet deze taak juist heeft opgedragen aan de griffier, gaat het volgens de anderen om een

que le droit de la filiation, en particulier la règle de la paternité contenue dans les articles 315 et 317 du Code civil, relève des relations personnelles entre les époux (p. 142) tandis qu'un remariage des époux concerne la personne en relation avec des tiers (p. 154). Selon l'auteur, ce dernier point est la conclusion logique du fait que le législateur n'a dit nulle part qu'avec les « effets à l'égard des tiers » mentionnés à l'article 1278 du Code judiciaire, il a visé autre chose qu'auparavant. Le sénateur Desutter a posé une question parlementaire à ce sujet le 2 décembre 1994.

En outre, il a semblé que des officiers de l'état civil éprouvaient des difficultés avec la modification de la loi. Les services du Registre national ont signalé que dans leurs communications au Registre national certains officiers de l'état civil continuaient à indiquer la date de transcription comme date de réalisation du divorce, tandis que d'autres mentionnaient toujours la date du jugement ou de l'arrêt. Les services de l'état civil de la ville de Bruxelles, qui reçoivent des jugements de divorce prononcés dans l'ensemble du pays, ont constaté à leur tour que les greffiers ne communiquaient pas de manière uniforme la date à laquelle le jugement ou l'arrêt acquiert force de chose jugée.

Après que de divers côtés, il fut encore fait état de problèmes en rapport notamment avec le calcul du délai d'attente que doivent encore respecter certaines femmes divorcées en raison de leur statut personnel avant de pouvoir se remarier, la problématique a été soumise à la Commission permanente de l'Etat civil. Cette commission, qui fonctionne au sein du ministère de la Justice, est composée de fonctionnaires ainsi que de représentants des autorités judiciaires et des services de l'état civil.

Au cours de sa réunion du 1er mars 1995, la Commission n'a toutefois pas pu arriver à l'unanimité sur ce qu'il faut entendre par « effets à l'égard des tiers ». Certains partagent l'opinion du professeur Senaeve parce qu'ils considèrent toute personne autre que les époux divorcés, donc le nouvel époux et l'officier de l'état civil comme « tiers ». D'autre, par contre, ont estimé qu'avec les « effets à l'égard des tiers », on ne visait que les effets patrimoniaux et non les effets personnels, comme les questions de filiation et le fait de contracter un nouveau mariage. Un membre était également d'avis que le professeur Senaeve se contredit quand il considère le nouveau partenaire comme un tiers par rapport aux ex-époux, mais non leurs enfants, alors que ceux-ci devraient également être des « tiers ». Une autre opinion est que se remarier avant la transcription du divorce ne pose pas de problème d'opposabilité aux tiers et que la non-conformité des registres n'empêche donc pas un remariage.

Les membres de la commission permanente de l'Etat civil n'ont pas davantage pu se mettre d'accord sur le problème de la communication à l'officier de l'état civil de la date où le jugement de divorce a acquis force de chose jugée. Alors que les uns considèrent que la nouvelle loi a conféré cette tâche aux greffiers, les autres pensent qu'il s'agit d'un problème d'interprétation juridique pour lequel

probleem van juridische interpretatie waarvoor de griffier niet gemachtigd is, op straffe van aansprakelijkheid te worden gesteld voor fouten. De griffier zou alleen kunnen verklaren dat de beslissing bij zijn weten niet het voorwerp heeft uitgemaakt van een beroep binnen de wettelijke termijn.

Ook over de vraag of men dan aan de Procureur des Konings moet overlaten om die datum te bepalen, liepen de meningen binnen de Commissie uiteen.

Er was enkel eensgezindheid binnen de Commissie om aan de Minister van Justitie voor te stellen om in een omzendbrief een oplossing te geven voor de voornaamste praktische problemen, met de idee om naderhand de wet te wijzigen met het oog op een grotere rechtszekerheid.

De ministeriële omzendbrief van 21 juni 1995 gericht aan de gerechtelijke overheden heeft hieraan gevolg gegeven. Hij schrijft voor dat voor de berekening van de termijn van het vermoeden van vaderschap en van de wachttijd om te kunnen hertrouwen, moet rekening gehouden worden met de datum waarop het vonnis of arrest van echtscheiding in kracht van gewijsde is getreden, terwijl voor het sluiten van een nieuw huwelijk de ambtenaar van de burgerlijke stand de nodige formaliteiten daartoe slechts kan vervullen wanneer hij het beschikkend gedeelte van het vonnis of arrest heeft ontvangen en slechts tot het sluiten van het huwelijk kan overgaan vanaf de overschrijving van de echtscheiding. De omzendbrief dringt erop aan dat in dit laatste geval met spoed wordt opgetreden en zo nodig wordt samengewerkt tussen de betrokken diensten en vraagt voorts de nodige maatregelen te nemen opdat de betrokken griffiers de datum waarop een vonnis of arrest in kracht van gewijsde is getreden zouden mededelen aan de ambtenaren van de burgerlijke stand.

Deze omzendbrief kreeg, voor zover bekend, geen negatieve reacties. Vooruitlopend op de inhoud ervan heeft evenwel de Voorzitter van de burgerlijke stand, de heer E. Meulders, die tevens lid is van de Vaste Commissie voor de Burgerlijke Stand, in de editie van februari 1995 van het tijdschrift van deze vereniging « *De Burgerlijke Stand* », zich sterk gekant tegen een verschillende regeling naar gelang van enerzijds afstammeling en overlijden en anderzijds een nieuwe huwelijk. Zijn argument was dat een persoon slechts één burgerlijke stand kan hebben en daarom stelde hij voor om voor al die gevallen de datum van overschrijving te nemen maar dan wel in afwachting van « de aanpassing van de wetgeving, zodanig dat de datum van in kracht van gewijsde gaan van het vonnis, geldt als datum van echtscheiding ten opzichte van iedereen en ongeacht het toepassingsgebied ». Voorts stelde hij voor het « afschaffen van de overschrijving van het vonnis of arrest, daar dit geen zin meer heeft, en het enkel behouden van de randmelding naast de huwelijksakte ».

Het Rijksregister heeft in zijn omzendbrief van 27 oktober 1995 gericht aan alle gemeenten de opdracht gegeven om als datum van echtscheiding in te voeren de datum waarop het echtscheidingsvonnis of -arrest in kracht van gewijsde is getreden.

De minister van Binnenlandse Zaken heeft in zijn omzendbrief van 16 oktober 1995 houdende wijziging van de Algemene Onderrichtingen betreffende het houden van de bevolkingsregisters en het vreemdelingenregister (*Belgisch Staatsblad* van 24 oktober 1995, blz. 29 946), dezelfde oplossing voorgeschreven maar tevens opgelegd dat de informatie betreffende de burgerlijke staat van een echtgescheiden persoon moet melding maken van « de referenties (datum, rechtscollege) van het vonnis of het arrest van

le greffier n'est pas compétent, sous peine d'être tenu responsable de fautes. A leur avis, le greffier pourrait uniquement déclarer qu'à sa connaissance la décision n'a pas fait l'objet d'un recours dans un délai légal.

Les avis au sein de la Commission ont également divergé quant à la question de savoir si on doit laisser au procureur du Roi le soin de fixer cette date.

Le seul point sur lequel les membres de la Commission ont été unanimes est de proposer au Ministre de la Justice d'indiquer dans une circulaire une solution aux principaux problèmes pratiques, dans l'idée de modifier plus tard la loi en vue d'une plus grande sécurité juridique.

La circulaire ministérielle du 21 juin 1995 adressée aux autorités judiciaires a donné suite à cette proposition. Elle prévoit que pour le calcul du délai de présomption de paternité et du délai d'attente pour se remarier, il y a lieu de tenir compte de la date où le jugement ou l'arrêt de divorce a acquis force de chose jugée, tandis que dans le cas d'un remariage, l'officier de l'état civil ne peut remplir les formalités requises que lorsqu'il a reçu le dispositif du jugement ou de l'arrêt et il ne peut procéder à la célébration du mariage qu'à partir de la transcription du divorce. Dans la circulaire, il est insisté sur le fait que dans ce dernier cas il convient d'agir dans les meilleurs délais et que les services concernés doivent collaborer si nécessaire; il est en outre demandé que soient prises les mesures nécessaires pour que les greffiers concernés communiquent aux officiers de l'état civil la date à laquelle le jugement ou l'arrêt a acquis force de chose jugée.

A notre connaissance, cette circulaire n'a pas recueilli de réactions négatives. Toutefois, préjugeant de son contenu, le Président de la « *Vlaamse Vereniging van ambtenaren en beamten van de burgerlijke stand* » (Association flamande des officiers et des agents de l'état civil), M. E. Meulders, également membre de la Commission permanente de l'Etat civil, s'est fortement opposé dans le numéro de février 1995 du périodique de ladite association, « *De Burgerlijke Stand* », à une réglementation différente pour la filiation et le décès, d'une part, et le remariage, d'autre part. Il a argué qu'une personne ne peut avoir qu'un seul état civil, et a dès lors proposé pour tous ces cas de prendre en considération la date de la transcription, mais ce en attendant l'adaptation de la législation, de sorte que la date du jugement ayant acquis force de chose jugée soit considérée comme la date du jugement à l'égard de chacun, quel que soit le champ d'application. Il a en outre suggéré de supprimer la transcription du jugement ou de l'arrêt, puisqu'elle a perdu sa raison d'être, et de conserver uniquement la mention en marge de l'acte de mariage.

Dans sa circulaire du 27 octobre 1995 adressée à toutes les communes, le Registre national a demandé à celles-ci d'introduire comme date de divorce la date à laquelle le jugement ou l'arrêt prononçant le divorce a acquis force de chose jugée.

Dans sa circulaire du 16 octobre 1995 modifiant les instructions générales concernant la tenue des registres de la population et des étrangers (*Moniteur belge* du 24 octobre 1995, p. 29 946), le Ministre de l'Intérieur a prescrit la même solution tout en imposant que l'information relative à l'état civil d'une personne divorcée comprenne l'indication « des références (date, juridiction) du jugement ou de l'arrêt prononçant le divorce; de la date à laquelle le jugement est définitif ainsi que des lieu et date de transcrip-

echtscheiding waarbij de echtscheiding uitgesproken is; de datum waarop het vonnis of arrest definitief is, alsmede de plaats en datum van overschrijving van het vonnis of arrest in de registers van de burgerlijke stand ». Aldus worden zowel de datum van kracht worden van het vonnis of arrest van echtscheiding als de datum van overschrijving ervan opgenomen in de bevolkingsregisters en kunnen de gemeenten beide data invoeren in het Rijksregister.

*
* *

Gevolgtreffend aan de wens die de vorige minister in zijn vermelde omzendbrief van 21 juni 1995 heeft uitgedrukt, namelijk « een wetswijziging door te voeren teneinde de huidige toestand te verduidelijken », stelt de regering een minimale maar duidelijke aanpassing voor om een einde te maken aan voornoemde problemen. Met alle respect voor ieders mening, die soms nogal doctrinaal is, is het inderdaad aangewezen dat de wetgever duidelijk stelling neemt op de volgende twee punten.

Voorerst is het wenselijk dat uitdrukkelijk wordt bepaald dat de gevolgen van de echtscheiding op grond van bepaalde feiten zich in de persoonlijke verhouding tussen de echtgenoten voordoen op het ogenblik van het van kracht worden van de echtscheidingsbeslissing. Dit moet naar analogie met artikel 1304 van het Gerechtelijk Wetboek, dat op een heldere wijze de regeling van de drievoudige datum uiteenzet. Het volstaat hiervoor het eerste lid van artikel 1278 van het Gerechtelijk Wetboek aan te vullen.

Op deze wijze zou duidelijk tot uiting worden gebracht dat het huwelijk definitief ontbonden is en dat elke juridische verhouding die gegrondigd is op de huwelijksband of op de hoedanigheid van echtgenoot ophoudt, zoals de wederzijdse rechten en verplichtingen van de echtgenoten die zijn bepaald in de artikelen 212 tot 224 van het Burgerlijk Wetboek (voor een gedetailleerde opsomming van de verschillende gevolgen : zie C. De Busschere, *Artikelsgewijze Commentaar Personen- en Familierecht*, Kluwer, losbl., artikel 1278 van het Gerechtelijk Wetboek, nr 17).

Aldus zou een einde gemaakt worden aan de controverse of de term « gevolgen » in artikel 1278, eerste lid van het Gerechtelijk Wetboek enkel op de patrimoniale gevolgen of ook op de persoonlijke gevolgen van de echtscheiding betrekking heeft en zou een duidelijke scheiding tussen beide worden gemaakt. Deze regeling lijkt voldoende en dient niet verder uitgewerkt te worden naar specifieke gevallen toe op gevaar af van nieuwe bewijzingen uit te lokken.

Aangaande het bijzondere geval van een nieuw huwelijk dat een echtscheiden persoon wenst aan te gaan vooral eer zijn echtscheiding is overgeschreven in de registers, zal de regeling inhouden dat de betrokkenen wettelijk aan de vereiste voorwaarden voldoen (zie de artikelen 144 en 227 van het Burgerlijk Wetboek). Het in kracht van gewijdsde treden van de rechterlijke uitspraak is immes constitutief van staat. Het feit dat die persoon daartoe niet zomaar kan overgaan is een probleem van bewijs, waarvoor de circulaire van 21 juni 1995 een oplossing heeft geboden.

Deze oplossing zou aldus sterk aanleunen bij het Franse recht, waar destijds dezelfde discussie werd gevoerd of de algemene term « gevolgen ten aanzien van derden » ook betrekking had op de persoonlijke relatie tussen de echtgenoten. Na enkele cassatiearresten werd daar ook de wet gewijzigd om het onderscheid tussen de persoonlijke en de patrimoniale gevolgen te beklemtonen (zie Senaeve, in

tion du jugement ou de l'arrêt prononçant le divorce dans les registres de l'état civil ». Ainsi, tant la date à laquelle le jugement ou l'arrêt prononçant le divorce a acquis force de chose jugée que la date de sa transcription sont mentionnées dans les registres de la population et les communes peuvent introduire ces deux dates dans le Registre national.

*
* *

A la suite du souhait émis par le ministre précédent dans sa circulaire du 21 juin 1995 précitée, à savoir « une modification de loi destinée à clarifier la situation actuelle », le gouvernement propose une adaptation, minimale mais claire, en vue de mettre un terme aux problèmes susmentionnés. En effet, avec tout le respect dû aux opinions de chacun, qui sont parfois assez doctrinales, il convient que le législateur prenne clairement position sur les deux points suivants.

Tout d'abord, il est souhaitable de prévoir expressément que les effets du divorce pour cause déterminée se produisent dans la relation personnelle entre les époux au moment où la décision de divorce acquiert force de chose jugée. Ceci doit se faire par analogie avec l'article 1304 du Code judiciaire, qui présente clairement la réglementation à triple date. Il suffit pour ce faire de compléter l'article 1278, alinéa 1er, du Code judiciaire.

Ainsi, il apparaîtrait clairement que les liens du mariage sont définitivement dissous et que toute relation juridique basée sur les liens du mariage ou sur la qualité d'époux cesse, comme les droits et devoirs respectifs des époux prévus aux articles 212 à 224 du Code civil (pour une énumération détaillée des différents effets : voir C. De Busschere, *Artikelsgewijze Commentaar Personen- en Familierecht*, Kluwer, édition sur feuilles volantes, article 1278 du Code judiciaire, n° 17).

Ainsi, il serait mis un terme à la question controversée de savoir si le terme « effets » utilisé à l'article 1278, alinéa 1er, du Code judiciaire, se rapporte uniquement aux effets patrimoniaux ou également aux effets personnels du divorce, et une nette distinction sera faite entre les deux. Cette réglementation paraît suffisante et ne doit pas être développée davantage pour les cas spécifiques afin de ne pas susciter de nouvelles contestations.

En ce qui concerne le cas particulier du nouveau mariage que souhaite contracter une personne divorcée avant la transcription de son divorce dans les registres, la réglementation prévoira que la personne intéressée doit satisfaire aux conditions légales (voir les articles 144 et 227 du Code civil). En effet, l'acquisition de force de chose jugée de la décision judiciaire est constitutive d'état. Le fait que la personne intéressée ne peut sans plus contracter un nouveau mariage est un problème de preuve auquel la circulaire du 21 juin 1995 a offert une solution.

Cette solution s'inspirait fort du droit français et à l'époque la question de savoir si le terme général « effets à l'égard des tiers » se rapporte aussi à la relation personnelle entre les époux a également fait l'objet d'un débat. Après quelques arrêts de la Cour de cassation française, la loi française a été modifiée afin de distinguer nettement les effets personnels et les effets patrimoniaux (voir Senaeve,

voornoemd boek, blz. 154, nr 375; zie ook *Bulletin législatif Dalloz*, « divorce (conséquences) », n°s 85-89).

Op de tweede plaats is het aangewezen uitdrukkelijk te voorzien dat de griffier de datum vermeldt van het in kracht van gewijsde treden van het vonnis of arrest. Uit de voorbereidende werken blijkt dat de werkgever aan de gerechtsdeurwaarders de taak heeft opgelegd om een afschrift van het exploit van betrekking aan de griffier mede te delen, zodat de griffier zou kunnen weten op welk tijdstip een vonnis of arrest in kracht van gewijsde gaat. Men heeft zich hiervoor geïnspireerd op de artikelen 353, § 1, en 354, § 1, van het Burgerlijk Wetboek, die betrekking hebben op de mededeling van exploten van betrekking aan het Openbaar ministerie, dat het vervolgens na het in kracht van gewijsde gaan, aan de ambtenaar van de burgerlijke stand toeziendt. Dit kan men als een indicatie zien dat de wetgever bewust voor de griffier heeft gekozen en het Openbaar ministerie er heeft willen buiten laten, alsook dat de griffier omwille van de wettelijke verplichting die hem wordt opgelegd krachtens de nieuwe echtscheidingswet, wel bekwaam wordt geacht om vast te stellen wanneer een rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is getreden.

Tenslotte wordt nog voorgesteld een kleine rechzetting te doen in de door de wet van 30 juni 1994 gewijzigde bepalingen van de artikelen 1275 en 1303 van het Gerechtelijk Wetboek in de mate dat daar sprake is van toeënding van een uittreksel aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van *het eerste district* van Brussel. Dit is zinloos aangezien de indeling van Brussel in twee districten, die werd ingevoerd door de artikelen 4 en 7 van de wet van 30 maart 1921 tot het vergroten van de stad Brussel met het oog op de uitbreiding der zeevaartinstellingen, werd opgeheven bij de wet van 15 maart 1994 (*Belgisch Staatsblad* van 4 juni 1994, blz. 11865).

De minister van Justitie,

S. DE CLERCK

dans l'ouvrage cité, p. 154, n° 375; voir également *Bulletin législatif Dalloz*, « divorce (conséquences) », n°s 85-89).

En deuxième lieu, il s'indique de prévoir expressément que le greffier mentionne la date à laquelle le jugement ou l'arrêt a acquis force de chose jugée. Il ressort des travaux préparatoires que le législateur a imposé aux huissiers de justice la tâche de communiquer au greffier une copie de l'exploit de signification afin que le greffier sache à quel moment un jugement ou un arrêt acquiert force de chose jugée. A cet égard, on s'est inspiré des articles 353, § 1er, et 354, § 1er, du Code civil, qui ont trait à la communication des exploits de signification au Ministère public, lequel transmet le jugement ou l'arrêt lorsque celui-ci a acquis force de chose jugée, aux officiers de l'état civil. On peut y voir une indication que le législateur a délibérément choisi le greffier et tenu à l'écart le Ministère public, et que le greffier, en raison de l'obligation légale qui lui est imposée par la nouvelle loi en matière de divorce, est effectivement réputé compétent pour déterminer quand une décision judiciaire a acquis force de chose jugée.

Enfin, il est également proposé d'apporter une petite rectification aux articles 1275 et 1303 du Code judiciaire, modifiés par la loi du 30 juin 1994, dans la mesure où il y est question de l'envoi d'un extrait à l'officier de l'état civil du *premier district* de Bruxelles. Ceci est dénué de sens étant donné que la division de Bruxelles en deux districts a été introduite par les articles 4 et 7 de la loi du 30 mars 1921 ayant pour objet l'agrandissement de la ville de Bruxelles en vue de l'extension des installations maritimes qui ont été abrogés le 15 mars 1994 (*Moniteur belge* du 4 mai 1994, p. 11865).

Le ministre de la Justice,

S. DE CLERCK

